

EGY NÉPSZERŰTLEN DÖNTÉS
SZÜLETÉSÉRŐL*

Wix Györgyné cikke olyan gondolatokat fogalmaz meg, amelyek az elmúlt év végén igen sok könyvtárosban, könyvtárfenntartóban, használóban, a tőkés országokból vásárolt folyóiratok csaknem minden előfizetőjében felmerültek. Mind az alkalmazott eljárást, mind annak eredményét heves, nem egyszer ingerült ellenzés fogadta, igen kevés – passzív? belátó? – kivétellel.

Nem a mundér becsülete védelmében állítom, hogy azon feltételek és körülmények között, ahogyan a folyóiratbeszerzésre vonatkozó takarékosági intézkedések végrehajtására sor került, végülis a *legkevésbé rossz megoldást sikerült megtalálni*.

A szóban forgó intézkedés historikumára aligha szükséges kitérni: valóban minden korábbi – könyvtárosi – szándékhoz képest váratlanul korán vált szükségessé, és minden ésszerű megoldás eredményes kivitelezhetőségét megkérdőjelező, igen rövid idő alatt kellett lebonyolítani. Ugyanakkor mégsem volt előkészítetlen, hiszen az import ésszerűsítésével, a párhuzamosságok csökkentésével és a választék bővítésével, mint igénnyel, sőt programmal foglalkozott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (XII. vándorgyűlésén), a IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia, sőt, országos napilapok is.

Hogy a devizaigényes folyóiratok hazai beszerzése – enyhén szólva – nem volt kellőképpen koordinált, ma sem vitatja szinte senki. Hogy az 1983-ra feladott rendelkezéseknél kellett először jelentős mértékű megtakarítást elérni, olyan külső tényezők következménye, amelyek nem vitathatók. Marad tehát a *módszer*, mint a vita tárgya, azé a módszeré, amelyet az Országos Könyvtárügyi Tanács egy bizottsága (valójában mindössze néhány, rendkívül súlyos felelősséget és feszített munkatempót vállaló könyvtáros) alkalmazott. És erről a módszerről jelentettem ki főntebb, hogy az adott feltételek között ez volt a legkevésbé rossz.

Vegyük sorra azokat az egyéb lehetséges módszereket, amelyeket Wix Györgyné említ. Az első szerint: minden megrendelőnek meg kellett volna mondani: milyen arányban csökkentse megrendeléseit. Ez a módszer eleve tartalmaz elvi és gyakorlati ellentmondásokat.

A gyakorlatiak: minden megrendelőnek ugyanolyan százalékarányú redukciót kiróva ismét a sokszor és méltán kárhoztatott bázisszemlélet sújtotta volna azokat, akik ésszerűen, takarékosan gyarapítottak, s kedvezett volna azoknak, akik pazaroltak, vagy akár csak könnyedebben válogattak a lehetőségekben. Vagy a megrendelő könyvtár jellegéhez igazodjék ez az arány, egyeseknek akár el is engedve a megtakarítást, míg másokat csaknem teljes lemondásra ítélve? De milyen szempontok, adatok alapján lehetett volna megállapítani ezeket a némileg már fontosságot is minősítő arányszámokat? Nem látszott kivitelezhetőnek ez a megoldás, mint ahogy az sem, hogy vagy az egyes könyvtárhálózatok, vagy az egyes felügyeleti területek (tárcák) kapjanak „devizakeretet”, s ezen belül – tehát parciálisan – koordináljanak.

Túl azonban ezeken a nehézségeken, a nem-központi előfizetés-csökkentésnek más, legalább ilyen fontos, elvi ellenjavallatai is vannak, mindenekelőtt az, hogy akár helyi, akár hálózati vagy ágazati szintű a koordináció, nem kívánatos eredményekhez vezethet, amelyek közül a legfenyegetőbb: magas példányszámok egyes folyóiratoknál, s ennek ellentétéleként a választék számottevő csökkenése (amit egyebek közt a könyvtárközi kölcsönzésre fordítandó deviza mennyiségének szükségszerű növekedése követne).

Kár, hogy csak szűk körben ismeretesek azok a módszerek és szempontok, amelyeket a bizottság munkája során igyekezett szem előtt tartani. Először a módszerről: az előfizetések koordinálásának egyedül lehetséges módjaként az adódott, hogy folyóiratok (és nem előfizetők) szerint kellett megközelíteni őket. Így ugyan egy-egy folyóirat valamennyi előfizetőjét együtt lehetett látni, de nem jelentek meg együtt ugyanazon intézmény előfizetési. Ezért egyes intézmények előfizetési több vagy kevesebb címmel csökkentek, esetleg aránytalanul is, de sohasem azért, mert a bizottság „nem szerette” a szóban forgó intézményt, hanem attól függően, hogy milyen folyóiratokat fizetett elő, s azokat mely más intézmények rendelték meg meg.

Végezetül a szem előtt tartott alapelvekről:

- minden folyóirat, amely korábban bejött az országba, legalább egy példányban, továbbra is megtalálható legyen valamelyik intézményben;

* Hozzászólás WIX GYÖRGYNÉ *Vége igazi koordinációt!* című cikkéhez (lásd e számunk 97–98. oldalain – A szerk.)

- egyazon intézménybe ugyanaz a folyóirat lehetőség szerint csak a legszükségesebb példányszámban járjon;
- a fontosabb folyóiratok Budapesten kívül is, lehetőség szerint minden olyan városban megmaradjanak, ahová eddig is jártak; ennek fejében viszont az ugyanabba a városba több példányban járó folyóiratok példányszáma általában csökkenjen;
- ha nyilvános könyvtár és neheze hozzáférhető, korlátozottan nyilvános könyvtár (vagy más intézmény) közt kell választani, többnyire az előbbi részesüljön előnyben, de függően a folyóirat és a szóban forgó intézmények jellegétől;
- egyértelműen profilidegen folyóirat egyetlen könyvtárba se járjon (a személyeskedés elkerülése érdekében tekintsünk el az ezen irányelv alapján törölt folyóiratok példáitól).

Ha mindehhez még hozzá vesszük, hogy a bizottság úgy végezte munkáját, hogy minden megrendelést legalább ketten, egymástól függetlenül véleményeztek, még hozzá a külkereskedelmi határidők betartása érdekében 48 órán belül minden átadott címet visszajuttatva (12 ezer cím, csaknem 100 ezer megrendelés), természetesen kell elfogadnunk, hogy a bizottság nem dolgozott hibamentesen. Kézenfekvő, nemcsak demokratikusabb, de eredményesebb is lett volna a bizottság álláspontját „visszakérdezni” az előfizetőktől, a kapott vélemények alapján szükség szerint korrigálni, módosítani, átcsoportosítani. Ez az a lépés, amelyet az idő hiánya ezúttal nem engedett meg, de amelyet — bárhogy is alakul a következő években a tőkés folyóiratimport koordinációjának szervezete — a központi koordináció mellett nem

hagyhatunk el. Nem valószínű, hogy lehetséges olyan import-koordináció, amely mindenkinek „tetszik” de a cél az, hogy a tudományos kutatás, a termelés, a közművelődés a lehető legkevesebb hátrányt szenvedje.

A tőkés folyóiratgyarapítás elkerülhetetlen csökkenése jelentősen megnöveli azoknak az intézményeknek, elsősorban könyvtáraknak a felelősségét, fontosságát, amelyek a továbbiakban is jelentős folyóiratállománnyal rendelkeznek. Bizonyosan emelkedik a folyóirathasználat, a másolatszolgáltatás iránti igény mennyisége; gyorsabb, pontosabb, magasabb színvonalú tájékoztatás és szolgáltatás kell ahhoz, hogy az eddig kialakult, valós információs igények ne váljanak kielégítetlenné, s az információigényes társadalmi tevékenységek ne fejlődjenek vissza. Csak azokban a könyvtárakban lehet a jövőben is indokolt a tőkés folyóiratok szélesebb körű beszerzése, amelyek vállalják ezt a megnövekedett felelősséget, amelyek képesek és hajlandók kielégíteni a velük szemben támasztott követelményeket.

Tökéletesen egyetértek Wix Györgynével abban, hogy az 1984. évi rendeletek koordinációját jobban, másként kell elvégezni. Őszintén remélem, hogy a mostanihoz hasonló szükségintézkedésekre nem kerül sor még egyszer. A folyóiratelőfizetések koordinált alakítása mindenképpen állandó feladattá válik, s ehhez, méginkább a további ésszerűsítésekhez, a választék bővítéséhez meghatározóan fontos lesz a könyvtárosok, a könyvtári rendszerünkben központi szerepet betöltő könyvtárak közreműködése, segítségé.

Sárdy Péter
(Művelődési Minisztérium
Könyvtári Osztálya)

